

Az 1943–44. tanévet november 3-án kezdtük. A háborús viszonyok, bombázások miatt nem indították be a tanévet. Az országos rádióadások programjába beiktatták az egyes iskolák szeptemberi és októberi tananyagának közlését. Papírral és ceruzával ültünk a rádiókészülék előtt, és hallgattuk az egyes tantárgyak leckéit, fejezeteit, mi a leánylíceum tananyagát jegyzeteltük. A tanévnyitó köszöntőt is rádión sugározták. Legjobban az énekközvetítéseket szerettük; ezeket rögtön meg tudtuk tanulni. Az egyik dalra, amelyet a rádióadásból sajátítottunk el, ma is emlékszem:

*Szélről legeljetelek, fának ne menjetek,
mert ha fának nekimentek, fejeteiket beveritek,
szili kút, szanyi kút, szentandrászi sobri kút.*

Régi pattogó népdalokat, gyermekdalokat tanultunk. (A tanítói hivatásra készítettek fel bennünket, az elemi iskola alsó tagozataiban sok népdalt, dalocskát kellett tanítanunk.)

A zombori római katolikus zárda a Miasszonyunk Rendház nevet viselte. A kalocsai iskolanővérek vezették. A zárda százharminc férőhelyes, tágas és szépen berendezett épület volt. Iskolánk önképzőköre Kanizsay Dorottyról kapta a nevét. Az iskolánkban működött a levante leánycsoport, az Ifjúsági Vöröskereszt Egyesület és az Ifjúsági Sportkör. Kiemelkedő ünnepélyeket, rendezvényeket szerveztünk: februárban Ady Endre, Mécs László és Sík Sándor költeményeiből szavalóversenyt tartott önképzőkörünk, március 15-én istentisztelettel is ünnepeltünk, március 20-án emlékünnepe keretében emlékeztünk meg Kossuth Lajos halálának 50. évfordulójáról. Mély vallási és hazafias nevelést kaptunk. A képzés öt évig tartott.

Osztályfőnökünknek Waleth Stefánia ének és zene szakos tanárnőt neveztek ki. A vidéki tanulónak kötelező volt a bentlakás, a zárdában mindent biztosítottak a sikeres előrehaladás érdekében, a nővérek egyénileg is törődtek velünk. Nagy gondot fordítottak a higiéniaira és a helyes táplálkozásra, szinte minden nap szerepelt a terítéken főzelék, gyümölcs, az ellátottság magas színvonalának

számított. Több zongora is állt a diákok rendelkezésére, órabeosztással gyakorolhattunk. Haza csak a karácsonyi és a húsvéti szünetben mentünk, de a szülők látogathattak bennünket, szép, tágas vendégszoba szolgált a találkozások színhelyéül, a fogadásokon a főnöknő is rendszerint jelen volt. A zárdában külön orvos dolgozott, betegszoba, felügyelet, gondos ápolás...

Nagyon szerettem a zárdában. Egyes, úgymond, „úrilányok” nemigen szerették a zárda falait. Otthon valószínűleg szüleikkel együtt aktív társadalmi életet éltek. Nekem mennyország volt a zárda. Ott semmi munkát nem kellett végezni, csak a tanulni, azt meg szerettem. Főleg a történelmet és a földrajzot; rácsodálkoztam a világra, hogyan éltek régen, milyen távoli földrészek vannak. Emlékszem, mikor azt magyarázta a történelemtanárunk, hogy Párizsban huszonnyolc híd szeli át a Szajná, elképzelttem, ha egyszer elmegyek Párizsba, mind a huszonnyolc hídon átsétálok. Sohasem jutottam el Párizsba, de ez nem is hiányzott, mert megvolt az életem értelme, munkája.

A zárdába indulás előtt írásban megkaptuk, mit kell magunkkal vinnünk, és minden személyes holminkba (fehérnemű stb.) számot kellett bevarrnunk. A százhatos számot kaptam, ebből is látható, hogy sokan voltunk. De nagyon szépen megszervezett oktatásban és jó bánásmódban részesültünk. Mindennek megvolt a maga helye, ideje és módja, rend uralkodott; például minden ebéd után közös sétára vezettek bennünket, hogy levegőn is tartózkodjunk. Az iskolánk külön épületben működött a Széchenyi István körút sarkán. Még képzős indulót is szerkesztettek a negyed- és ötödéves tanulók, melyet a *Bob herceg* című operett dallamára énekeltünk, és amelybe iskolánk igazgatójának, Fiala Endrének a nevét is belefoglaltuk:

*Zomborban, sejt, van számos utca,
és minden sarkon iskola.*

*Széchenyi körút 30 szám alatt
van a preparandiák otthona.*

*Van ottan kislány szőke és barna,
ábrándos szemű, hű és csalfa.*

4. A növendékekre vonatkozó adatok.

Leányliceum I. osztály.

Osztályfőnök: Waleth Stefánia.

A tanuló neve, vallása	T a n t á r g y a k													M. tanulmányirechné	Rendszerezet	Tanulj	
	Magyar-íret	Hittan	Magyar ny. és írol.	Történelem	Földrajz	Nemetszereh nyelv	Térműszótárs.	Almunkiségi ísom.	Ház. ísom.	Kézítmunka	Rajz	Ilomv. ísom.	Ének				Zene
Abonyi Julianna, rkat. i.*	1	1	2	2	2	2	2	3	1	1	1	1	2	2	2	2	—
Adamek Teréz, rkat. i.	1	1	2	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1	—
Ambrus Julianna, rkat. i.	1	1	2	1	2	2	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2	—
Árkosi Ilona, ref.	1	1	2	2	2	2	2	3	1	1	1	1	2	2	2	2	16
5 Berkes Erzsébet, rkat.	1	1	2	2	2	2	2	1	2	1	2	1	1	2	2	2	16
Biró Klára, ref. i.	1	1	2	2	3	3	3	3	1	1	1	1	2	2	1	3	100
Bodrogvári Katalin, rkat. i.	1	1	1	2	1	2	2	3	1	1	1	1	1	2	2	2	—
Czapár Julianna, rkat. i.	1	1	1	1	2	2	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1	—
Cselyuszka Anna, rkat.	1	1	2	2	3	3	3	3	2	1	1	1	1	2	3	3	16
10 Dajka Mária Márta, rkat. i.	1	1	2	2	2	2	2	3	1	2	2	1	1	2	2	2	—
Darabos Erzsébet, rkat. i.	1	1	2	1	1	2	2	3	1	2	1	1	1	2	2	1	—
<i>Dávíd Rozália aket.</i>	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
Dóra Margit , rkat. i.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Döme Mária, rkat. i.	1	1	2	2	2	3	1	3	2	1	1	1	2	2	2	3	2
15 Gál Rozália, rkat.	1	2	2	2	1	2	2	3	2	1	2	1	2	1	2	2	16
Gálik Jolán, rkat. i.	1	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	—
Györfly Anna, rkat. i.	1	1	3	1	3	3	2	3	1	2	2	2	1	1	3	2	100
<i>Héd Olga Mária Cecília rkat. i.</i>	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Holczer Veronika, rkat.	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	1	1	1	2	2	1	16
20 Jáger Erzsébet, rkat. i.	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1	—
Kancsár Ilona, rkat. i.	1	1	2	2	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	2	2	—
Kiss Irén, rkat. i.	1	1	2	2	2	2	2	3	1	1	1	1	2	2	2	2	16
Kolarek Szilvia , rkat. i.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Koncz Márta Rózsa, rkat. i.	1	1	2	2	1	2	1	3	1	2	2	1	1	1	2	2	—
25 Kovács Jolán, rkat. i.	1	2	2	2	2	2	3	2	1	2	2	1	1	2	2	2	100
Kovács Szilva , rkat. i.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Kozma Ilona, rkat. i.	1	2	2	1	2	2	3	2	1	1	2	1	2	2	2	2	—
Krékity Ágnes, rkat. i.	1	2	2	3	2	2	3	2	1	2	1	1	1	1	3	2	16
Lajkó Anna, rkat. i.	1	1	2	2	2	2	3	3	1	1	1	1	1	1	3	2	100
30 Laurits Rozália Éva, rkat.	1	1	2	2	2	2	2	3	2	1	2	1	2	1	2	2	100
László Dorottya, rkat.	1	2	2	1	2	2	2	3	2	1	1	1	1	1	2	2	100
Major Mária, rkat. i.	1	2	2	2	2	2	3	2	1	1	1	1	1	2	2	2	16
Makra Rózsa, rkat. i.	1	1	2	2	2	2	2	3	2	1	2	2	1	1	2	2	—
Manojlov Cecília, rkat. i.	1	2	2	1	2	2	2	2	2	1	2	1	1	1	2	2	16
35 Matin Gyuracskaí Olga, rkat.	1	1	2	2	3	2	2	3	2	1	1	2	2	2	1	3	16
Mészáros Erzsébet, rkat. i.	1	2	2	1	2	2	2	3	2	1	1	2	2	2	2	2	—
Milla Katalin, rkat. i.	1	1	2	2	2	1	2	1	1	1	1	1	1	2	2	1	—
Müller Rozina, rkat. i.	1	1	2	2	2	1	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1	—
Novák Katalin, rkat. i.	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	100
40 Pangarits Ilona, rkat.	1	1	2	1	1	2	1	2	1	2	1	1	2	1	1	2	16

A zombori m. kir. állami tanítóképző-leányliceum évkönyve
az 1943–44. iskolai évről

A tanuló neve, vallása	T a n t á r g y a k													Ált. tanulmányi eredmény	Rendszerezett	Tanulj		
	Magasiskola	Hittan	Magyar ny. és irod.	Történelem	Földrajz	Német-szerb nyelv	Természettan.	Matematika	Mezőgazdasági ism.	Házi. ism.	Köznevelés	Rajz	Honv. ism.				Ének	Zene
Popovits Mária, gkel.	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	1	1	2	1	100
Povázsán Katalin, rkat. i.	1	1	1	1	2	3	2	3	1	2	1	1	1	2	1	2	1	100
Preischl Teréz, rkat. i.	1	1	2	2	1	2	1	3	1	1	1	1	2	1	2	2	1	—
Rabata Veronika, rkat. i.	1	2	2	2	2	1	2	3	1	1	2	1	1	2	1	2	2	16
45 Rottensteiner Edit, rkat.	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	12
Rozsi Jolán, rkat.	1	2	2	1	2	1	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	2	100
Samu Ilona , rkat.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Simon Irén, rkat. i.	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	2	16
Smerczka Etelka, rkat.	1	3	2	2	3	2	3	3	2	2	2	3	1	1	2	3	3	—
50 Schmidt Katalin, rkat.	1	1	3	2	2	1	2	3	1	2	2	2	1	2	2	3	3	100
Schmidt Margit , rkat.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
Szabó Éva, rkat. i.	1	1	2	1	2	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	2	2	—
Szökő Erzsébet, rkat. i.	1	2	2	2	2	2	3	2	1	2	2	1	1	1	2	2	—	—
Szumper Paula, rkat.	1	2	3	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2	1	3	3	16	
55 Timpauer Irén, rkat.	1	2	3	2	2	3	3	3	2	1	2	2	2	2	1	3	3	100
Tóth Magdolna, rkat.	1	1	1	1	2	2	2	3	2	1	1	1	2	2	1	2	2	—
Varga Cecília, rkat. i.	1	1	2	2	2	3	2	3	2	1	1	1	1	1	2	3	2	—
Varga Puskás Ilona, rkat. i.	1	2	2	1	2	3	2	3	2	1	1	1	1	1	1	3	2	100
Velő Teréz, rkat. i.	1	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—
60 Zárits Mária, rkat.	1	1	2	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	2	2	16

* Internátusi bentlakó.
Gimnáziumból: jó 5, elégséges 3.
Polgári iskolából: kitűnő 7, jeles 34, jó 10, elégséges 1.

Zomborban adták ki 1944-ben Fiala Endre szerkesztésében;
Bosnyák József könyvnyomdájában készült

●

*Ki házasodni ott akar,
beszéljen Endre bácsival!*

Mikor 1944. március 19-én bejöttek a németek, a zárdat el akarták venni kaszárnyának. Mi, bentlakó lányok ezt nem tudtuk. A zárdában sokan voltunk, még Pest megyéből is jöttek tanulni, egy lány Kolozsvárról, mert létezett a délvidéki segély, a tandíjkedvezmény. Másnap a zárda főnöknője összehívta a zárda minden bentlakóját, és elmondta, hogy egyelőre sikerült megmentenie az épületet, de jók legyünk, és imádkozzunk a jövőért. Végezetül bevezettek bennünket a zárda kápolnájába. Valószínűleg nem imádkoztunk eleget, mert sok tragédiát hoztak a későbbi évek.

1944. április elsején befejeztük a tanévet. Megkaptuk a bizonyítványt, a nővérek elbúcsúztattak bennünket, és visszakísértek minden tanítványt a szüleikhez. A kúlai, szenttamási, óbecsei és péterrévei lányokat kikísérte a tisztelendőnővér a Zombor–Óbecse szárnyvonatra. Ott állt, míg a vonatunk el nem indult velünk. Sírtunk. Bizonytalan idők következtek.

Édesanyám kivitt a tanyára. Elraktam a könyveimet. Bátyám jelentette, hogy viszik őket Orgovánra, egy dunántúli helységbe. Ott kaptak kiképzést, mielőtt bevetették őket a fronton. A magyar kapkodó politikusok, országvezetők Zomborból Dunántúlra vitték a századot, s rövid kiképzés után onnan irányították Szegeden túlra, a Maros folyó mentére. A bajai hídon a katonaság már alig tudott átvergődni, mert Délvidékről tömegesen menekült a lakosság Dunántúlra. A Maros folyó mentén felsorakoztatták a maroknyi magyar századot, de annyi orosz katona jött, minden kukoricasorban három-négy, hogy fél nap alatt szétverték a körülbelül kétszáz főből álló magyar csapatot. Alig maradt tizenöt-tizenhat magyar katona élve. Isten különös kegyelme, hogy bátyám túlélte, mert édesanyám nem tudta volna elviselni, hogy férje után a fiát is elveszítse. A fia volt a nehéz tanyai életben a támasza, segítője, aki nem rítt ki a családból, mint a lánya.

Az 1944–45. tanévben nem jártam iskolába. A magányos tanácsokon mindenki félt. Nem mertünk a dűlőutakon menni, mert a

A zombori Magyar Királyi Állami Leányliceum – Tanítóképző
Kancsár Ilona fentről a harmadik sorban balról a harmadik
(I. osztály, 1944)

magas kukoricatáblák tele voltak partizánokkal, hallani lehetett, hogy bent beszélgetnek. Hajnalonként látszott, hogy egyes szállásokon pörkölik a levágott disznókat, etették a partizánokat. Abban az időben csak decemberben kezdték a disznókat levágni, mikor beköszöntöttek a hideg napok.

Aztán októberben Óbecse felől lövöldöztek, ágyúztak, jöttek az orosz csapatok. Éjnek idején érték el a tanyánkat, ekkor már egy szomszéd tanyabeli asszony is nálunk aludt a három gyerekével. Az oroszok átnézték a szobákat, nincs-e katona. Kérdegették:

– Szoldát, szoldát?

Bizonyára azt akarták megtudni, vannak-e német katonák a környéken. Az egyik orosz katona meglátta a kölcsön kapott hegedűmet, a hóna alá csapta, és elvitte.

Mielőtt a tanítóképzőbe indultam, pár hétig hegedűórákra jártam, mert az akkori képezdékben kötelező volt a zenetanulás. A hegedűt az egyik rokonunktól kaptuk kölcsön. Igaz, Zomborban mégis a zongora szakot választottam, mert az könnyebbnek bizonyult, mint a hegedülés. Később édesanyám megfizette a hegedű árát, mert nem tudtuk visszaadni.

A későbbi hetekben sok rossz hírt hoztak a szomszédok. A tanya mellett sorakozó szárkúpok egyikének aljára szalmát hintettek, és ha a dülőúton kocsi vagy lovas közeledett, beültem a szárkúpba. Hála Istennek, nem is láttam több orosz katonát, csak azokat, akik elvitték a hegedűt. Hónapokig nem mentünk a faluba.

A tél folyamán – partizáncsoportoknak álcázva – kétszer is kiraboltak bennünket. Elvitték az összes stafírungomat, amelyet a zárdába indulás előtt kötelezően beszerzett édesanyám. A téli kabátomat, cipőimet, ágyneműt, az iskolai táskámat, mindenem odaveszett. Bátyám öltönyei, a mézes bödön stb. Később jelenteni lehetett a kárt, de édesanyám nem jelentett semmit. Félünk és hallgattunk. Akik jelentették a kárt, a kártérítésükből nem lett semmi, a dolgot elnapolták.

Ezekben a nehéz hónapokban apai nagyanyám is kint volt a szálláson, a szomszéd tanyán, édesapám féltestvérénél. Egyik nap nagybácsink lovait elvitték az orosz katonák; kikötözték az istállóból.

Rá pár napra meghalt a nagymama. Már betegen hozták a tanyára, hogy együtt legyen a család. Sándor bátyánk átjött jelenteni, hogy a nagymama meghalt, de nem tudja hazavinni, mert nincs lova. Édesanyám befogatott a kocsiba, és megindultak a nagymamával a faluba. A dűlőúton orosz katonákkal találkoztak, akik szó nélkül kezdték kifogni a lovakat a kocsiból. Nagybácsink kitakarta a halottat, ezt látván az orosz katonák keresztet hánytak magukra és elmentek. A temetés után visszafelé jövet nem találkoztak oroszokkal, így hazazértek a lovak a kocsival. Abban az időben a földműves nem tudott ló nélkül boldogulni, mert minden mezei, földművelési munkálattal, szántást, vetést lovakkal végeztek. A ló nélkülözhetetlen volt a paraszti gazdaságban.

